

[5. 1.]

I. NEDERLANDSCH (OOST-) INDIE.

GELEIDENDE BRIEF.

Aan den Heer Voorzitter
van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

's GRAVENHAGE, 18 September 1882.

Ik heb de eer dezen ten geleide te doen strekken van het Koloniaal Verslag van 1882, tot welks aanbieding, overeenkomstig art. 60, 1ste lid, der Grondwet, door den Koning magtiging is verleend. Afgedrukt zijn tot dusver de hoofdstukken **A** tot en met **L** van het Oost-Indisch verslag, zoodra de beide West-Indische verslagen, een en ander met de bijlagen.

Ik moet hierbij opmerken dat de hoofdstukken **A** tot en met **K** van het Oost-Indische, het geheele Surinaamsche en het geheele Curaçaosche verslag onder het beheer van mijn ambtsvoorganger gearresteerd zijn. De — reeds rondgedeelde — West-Indische verslagen zijn dan ook door hem onderteekend.

Van de drie laatste hoofdstukken van het Oost-Indische verslag zal elk vel, zoodra het is afgedrukt, aan de leden der Kamer worden toegezonden, ten einde zooveel mogelijk te gemoet te komen aan het meermalen te kennen gegeven verlangen om ook die hoofdstukken te kunnen raadplegen tijdens de behandeling van de Indische begrooting.

De Minister van Kolonien,
DE BRAUW.

[5. 2.]

VERSLAG.

A. Grondgebied en bevolking.

§ 1. Grondgebied.

In het afgelopen jaar is de leemte aangevuld geworden, die, zoo als op blz. 12/13 van het verslag van 1876 werd aangeteekend, nog bestond in de regelingen betreffende het Nederlandsch oppergezag ter oostkust van Sumatra. In October 1881 heeft namelijk de Gouverneur-Generaal bekrachtigd eene in 1879 gepasseerde acte, waarbij de Nederlandsche souvereiniteit is erkend door het landschap Poeloe Lawan, omvattende de monding van de Kampar-rivier, ten noorden begrensd door Siak en ten zuiden door de op de vaste kust van Sumatra gelegen Riouwsche onderhoorigheden. Den 1sten Januarij 1882 had te Bengkalis de voorloopige installatie plaats van den bestuurder (tongkoe besar) van Poeloe Lawan als leenman van het Gouvernement. Het landschap is zeer schaars bevolkt; het moet ter naauwernood 6000 zielen tellen, waarvan ruim één zesde gedeelte op de hoofdplaats Poeloe Lawan, die dan ook de eenige kampong van beteekenis is. Voor verdere bijzonderheden zie men hoofdstuk **C** § 9 van dit verslag.

In Midden-Sumatra werd ons geregeld bestuur gevestigd (of de vestiging daarvan voorbereid) in eenige landschappen, die reeds sedert korteren of langeren tijd de Nederlandsche souvereiniteit hadden erkend, dan wel uit kracht van in vroegere jaren met ons bestuur aangeknoopte betrekkingen zich reeds aan het Nederlandsch gezag onderhoorig achtten. Daarover is meer eigenaardig te handelen in hoofdstuk **C** § 5 hierachter.

Wijzigingen in de administratieve indeeling van het grondgebied vinden hare bespreking in hoofdstuk **J**.

§ 2. Bevolking.

In den loop van 1880 had op Java en Madura (de particuliere landen en de vorstenlanden uitgezonderd), ingevolge Indisch Staatsblad 1880 n°. 81 en de bij Indisch besluit van 6 Julij 1880 n°. 12 daaraan gegeven uitbreiding (verg. vorig verslag blz. 1), de eerste der voorgeschreven vijfjaarlijksche opnemingen plaats van de inlandsche be-

volking, van de heeren- en cultuurdienstpligtigen en van den veestapel. Slechts in twee van de een en twintig gewesten werd het werk in 1880 niet geheel ten einde gebragt, namelijk in Madioen, waar in twee afdeelingen (Ngawi en Magettan), en in Bezoeki, waar alleen in de afdeeling Bondowosso alle gegevens toen nog niet verzameld waren. Voor deze drie afdeelingen zal het resultaat der opneming dus eerst in de opgaven over 1881 eene plaats kunnen vinden. Wat de uitkomsten elders betreft, kan worden aangeteekend dat het bij opneming verkregen zielental van de inlandsche bevolking in 1880 over 't geheel $3\frac{1}{10}$ pct. meer bedraagt dan de (door de inlandsche hoofden geleverde) opgaven over 1879. Niet in al de gewesten waar de telling of opneming plaats had, werd een grooter zielental gevonden; in Bantam, Samarang en Japara, althans voor alle afdeelingen te zamen genomen, kwam men tot een lager cijfer dan het tot dusver bekende totaal. Voor Samarang en inzonderheid voor Japara was het verschil echter onbeduidend (slechts 1.5 en 0.11 pct.), doch in Bantam beliep het 22 pct., en in een paar afdeelingen van dat gewest (Pandeglang en Serang) zelfs 41 en 28 pct. De oorzaak der zoo aanzienlijke vermindering in Bantam moet in de eerste plaats worden gezocht in werkelijke afneming van het zielental ten gevolge van de aldaar geheerscht hebbende hevige koorts-epidemie, maar gedeeltelijk spruit die vermindering ook voort uit te hooge opgaven over 1879. In andere gewesten leverde daarentegen de opneming het bewijs dat sommige streken veel sterker bevolkt waren dan de voorhanden opgaven aantoonde; inzonderheid was dit het geval in de Preanger regentschappen, waar de opneming een verschil opleverde van 28 pct. Daarop volgen de residentien Probolinggo, Pasoeroean, Bezoeki (voor zooveel daar de opneming reeds in 1880 was afgelopen) en Banjoewangi, voor welke gewesten de opneming eene vermeerdering aanwees respectievelijk van $12\frac{1}{2}$, $9\frac{1}{2}$, 5 en 4 pct. Voor de residentien Pekalongan, Reimbang, Tagal, Kadoe en Madioen verkreeg men slechts eene toename van minder dan 0.5 pct. Ten aanzien van twee afdeelingen der Preanger regentschappen waren de verschillen het aanzienlijkst, namelijk 109 pct. ten aanzien van Tjitjalengka en 46 pct. ten aanzien van Bandung.

Het geheele zielental der inlandsche bevolking op Java en Madura, waarvoor bij het eind van de jaren 1860 en 1870 een totaal werd opgegeven van 12 514 262 en 16 233 100, blijkt nu op 31 December 1880 bedragen te hebben 19 540 813. Vermits laatstgenoemd totaal, op grond van de in de gouvernements-landen gehouden opneming, geacht mag worden meer nabij de waarheid te komen dan vroegere gegevens, wordt het niet ondienstig geacht hier eene berekening te doen volgen van het bevolkingscijfer in verhouding tot de oppervlakte. Telt men de niet-inlandsche bevolking mede, namelijk de Europeanen ten getale van 33 708 ¹⁾ en de vreemde oosterlingen ten getale van 219 984, dan blijkt dat de 23 gewesten, waarin beide eilanden verdeeld zijn, naar gelang van de bevolkingsdigtheid per vierkante geografische mijl, te rangschikken zijn aldus:

Gewesten.	Aantal zielen per □ geogr. mijl.	Gewesten.	Aantal zielen per □ geogr. mijl.
Bagelen	20 158	Madura	8 334
Kadoe	19 076	Djokjokarta	8 260
Soerabaja	16 792	Reimbang	7 686
Pekalongan	15 842	Batavia	7 603
Japara	14 786	Pasoeroean	7 530
Tagal	13 694	Kediri	6 263
Samarang	13 531	Bezoeki	5 942
Cheribon	10 557	Preanger regentsch.	4 141
Banjoemas	10 063	Bantam	3 939
Probolinggo	9 235	Krawang	3 630
Soerakarta	8 553	Banjoewangi	778
Madioen	8 478		
		Alle gewesten te zamen ²⁾	8 338

Op Java (buiten de residentien Soerakarta en Djokjokarta) en op Madura telde men, volgens de thans verkregen op-

¹⁾ Hieronder zijn niet begrepen de 19 673 Europeanen die op 31 December 1880 — in geheel Nederlandsch Indie — tot het leger of tot de militaire en gouvernementsmarine behoorden. Onder het zielental der inlanders is het inlandsch personeel van leger en marine — destijds te zamen 17 952 inlanders — evenmin medeggeteld.

²⁾ In Nederland werden bij de volkstelling van 1879 slec 6 zielen per vierkante geografische mijl aangetroffen.